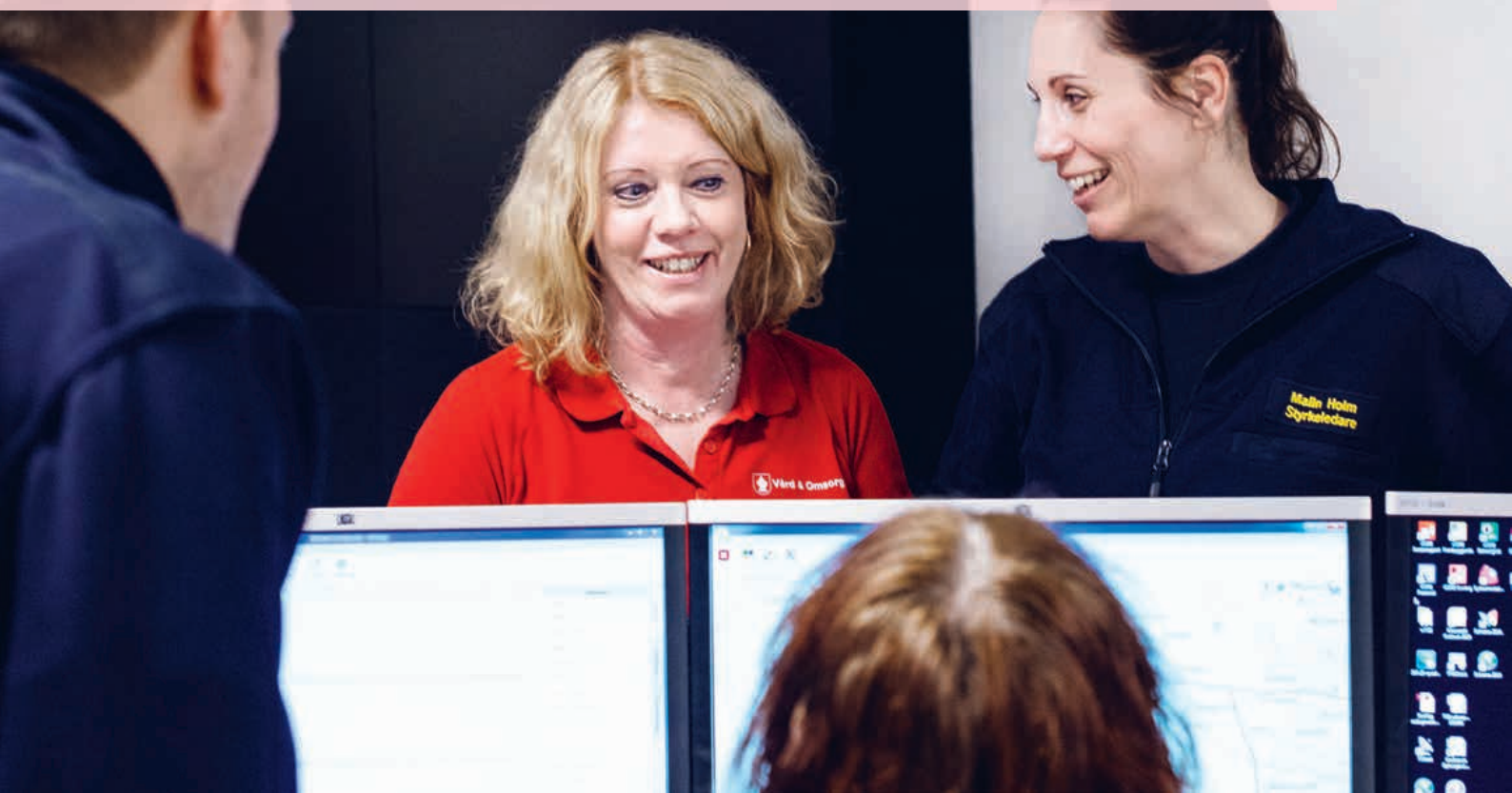

Samnyttjande av kommunala resurser

Myndigheten för
samhällsskydd
och beredskap

Sveriges
Kommuner
och Landsting

Förord

Kommunerna har en central roll i arbetet med att säkerställa välfärd och trygghet för medborgaren. En mångfald av kommunala verksamheter bidrar till att möta olika behov och genomföra nödvändiga åtgärder. Samtidigt ställs det höga krav på att detta sker på ett ekonomiskt hållbart sätt som effektivt tar tillvara på de samlade resurserna i kommunen. Samverkan och samnyttjande av olika kommunala resurser kan vara en framgångsrik metod för att möta dessa krav med bibehållen nivå på kvalitet och nytta för människors behov och förväntningar.

I denna skrift har vi samlat några exempel på hur samnyttjande av resurser har förändrat arbetssätt och skapat mervärde för både medborgare och medarbetare.

Vi hoppas att den ska ge inspiration för fler kommuner och aktörer att hitta nya arbetssätt som leder till effektiva lösningar och ökad trygghet för människor som bor och vistas i kommunen.

Stockholm 2015

Gunilla Glasare
Direktör
Sveriges Kommuner
och Landsting

Cecilia Looström
Avdelningschef
Myndigheten för
samhällsskydd och beredskap

Undersköterskorna kollar brandsäkerhet

- Det här saltkaret är av plast. Det får du flytta längre bort från spisen, påpekar undersköterskan Wivi-Anne Hermansson. Hon är en av dem som rycker ut när MS-sjuka Barbro Karlsson larmar. I jobbet ingår också att kolla brandsäkerheten.

Barbro Karlsson bor i Träslövsläge utanför Varberg. Hon får tillsyn av hemtjänsten åtta gånger varje dygn. Sedan 1998 har hon trygghetslarm, och hon använder det ofta.

- Larmet är den enda säkerhet jag har, konstaterar hon, och berättar livfullt om första gången hon larmade, när hon fastnade med rullstolshissen någon decimeter från garagegolvet.

- Ni kom som änglar, säger hon till Wivi-Anne Hermansson.

På Wivi-Anne Hermanssons t-shirt sitter emblemet Räddningstjänsten Väst. Varbergs och Falkenbergs kommuner bildade förbundet 1 januari 2012. Organisationen tog över ansvaret för räddningstjänst, folkhälsa och brottsförebyggande åtgärder i de båda kommunerna. Samtidigt tog Räddningstjänsten Väst över arbetsgivaransvaret för de 60 undersköterskor som arbetar med natthemtjänst och larm i Varberg och Falkenberg. Larmkunden Barbro Karlsson märker ingen skillnad i omsorgen.

”Undersköterskan Wivi-Anne Hermansson är en av dem som rycker ut när MS-sjuka Barbro Karlsson larmar.”

SLÄCKGRANATER **BROMSAR BRAND**

Släckgranater är brandsläckningsredskap som kan bromsa en brand i tidigt skede. Till skillnad från med en handbrandsläckare behöver användaren inte gå så nära branden, med de risker det innebär, för att få effekt. Granaten kastas in i ett brinnande hus, där dörrarna sedan stängs.

Den tränger inte undan syre och kan användas också i en byggnad där människor finns kvar.

Men sedan undersköterskorna blev anställda av räddningstjänsten har de fått utökat ansvar för att se över risker i kundernas hem. Det kan vara plastföremål nära spisen, snubbelfarliga mattor eller misstankar om våld.

Utbildning om våld i relationer

Undersköterskorna har gått en kortare utbildning om våld i nära relationer. Inte för att de själva ska ingripa, men för att de ska veta vart de kan vända sig med sina misstankar.

- Nu vågar vi nog ta tag i det lite mer. Det är inte lätt att veta vad man ska göra. Vilka skyldigheter har jag som vårdpersonal? Var går gränserna för tystnadsplikten? säger Maria Waernqvist, som arbetar i natthemtjänsten.

Att hon och hennes kollegor numera är anställda av förbundet har gett dem en timmes betald motion i veckan och fria arbetskläder.

- T-shirts, jacka med reflex på och riktigt sköna skor som håller vätan borta, säger Christian Serey entusiastiskt.

Nattpatrullen ska rapportera in faror som saknade brunnslock och kullblåsta träd. Om de hinner ska de plåstra om cyklister som cyklat omkull eller skjutsa hem den som går på landsvägen utan reflexer.

- Sånt gjorde vi väl förut också, fast egentligen fick vi inte för kommunens regler, påpekar Maria Waernqvist.

Ambitionen är att natthemtjänstens personal ska få hjärtstartare och släckgranater i bilarna. Då kan de fungera som en första insatsresurs vid bland annat hjärtstopp och bränder.

- Det ska bli hur roligt som helst! säger Lena Persson entusiastiskt.

Tack vare nytänkandet har Räddningstjänsten Väst haft ovanligt lätt att rekrytera personal till trygghetspatrullerna. Fem utannonserade tjänster gav hela 118 sökande, varav 90 var utbildade undersköterskor.

Rapporterna från undersköterskorna, oavsett om de gäller träd som blåst över vägar eller farliga elkontakter hos en brukare, går till kommunsamordningscentralen, KSC. Dit kommer också alla larm från de 2 500 personer som har trygghetslarm i Varbergs och Falkenbergs kommuner, samt brand- och inbrottslarmen från de kommunala fastighetsjourerna, och bilderna från kameraövervakade skolor.

Analys ger åtgärder

Förutom den omedelbara responsen leder analysen av incidenterna också till åtgärder senare.

- Vi går igenom väktarrapporterna och ser var det är glaskrossning och anlagda bränder. Då kan en av våra bilar eller de väktare vi styr över svänga förbi där, säger Fredrik Åkesson, verksamhetschef för KSC.

När undersköterskorna bytte arbetsgivare fick räddningstjänsten märkbart bättre könsbalans i personalen.

Hittills är det undersköterskorna som närmast sig brandmännens område. Brandmännen har inte gått in i trygghetspatrullens arbetsuppgifter.

Men Fredrik Åkesson tror att räddningstjänsten kan lära sig mycket av socialförvaltningens systematiska sätt att rapportera avvikelser. Och utbildningen om våld i nära relationer kommer brandmännen också att få.

- På sikt skulle jag också vilja att vi hade intern prao, så att brandmannen får bättre förståelse för vad undersköterskan gör och vice versa.

Trygghetsnätet har utvecklats

- Det känns bra att utveckla räddningstjänsten till att verkligen bli trygghetsarbetare, säger Mari-Louise Wernersson (C) som är kommunstyrelsens ordförande i Falkenberg.

- Räddningstjänsten har stort förtroende bland allmänheten. Ska man förebygga fallolyckor hos äldre tror jag det är effektivt att det är räddningstjänstpersonal som föreslår att en mattstump ska plockas bort.

Hemtjänstens nattpatruller kör genom stora områden när få andra är vakna, och kan vara såväl ögon och öron som hjälpende händer.

- De är en del av ett trygghetsnät.

Samma sak gäller för brandmännen.

- Nu använder vi räddningstjänsten för att till exempel åka ut till skolor där vi vet att det är stökigt eller för att vara med ute på stan vid skolavslutningar. Det är ett effektivt sätt att använda kommunens resurser.

”Tack vare nytänkandet har Räddningstjänsten Väst haft ovanligt lätt att rekrytera personal till trygghetspatrullerna. Fem utanonnserade tjänster gav 118 sökande, varav 90 var utbildade undersköterskor.”

Mari-Louise Wernersson (C),
kommunstyrelsens ordförande i Falkenberg.

Maria Wolmesjö, fil.dr och universitetslektor i socialt arbete vid Linköpings universitet.

Det finns mycket forskning om ledarskap generellt, men väldigt lite om ledarskap i äldreården.

Räddningstjänst är också omsorg om äldre

Fallskador, brand, självmord... Vissa risker drabbar äldre personer betydligt oftare än andra. Räddningstjänsten blir på sitt sätt alltid en del av äldreomsorgen.

Cirka 20 procent av Sveriges befolkning är 65 år eller äldre, och andelen växer stadigt. Många är pigga, men många har stort omsorgsbehov i flera år.

Därför ingår omsorg om äldre i jobbet för alla som på något sätt arbetar med kommunal service. Dessutom är äldre uttalade riskgrupper för flera av de vanligaste olycksriskerna, speciellt om de bor kvar hemma.

Medvetenheten om detta är låg, och äldreomsorg har låg status.

Det påmindes Maria Wolmesjö om när hon skulle börja forska om den sektor där hon arbetat i många år.

- Det finns mycket forskning om ledarskap generellt, men väldigt lite om ledarskap i äldreården. Resten av samhället hämtar gärna inspiration från företag eller från idrottens värld, men äldreomsorgen får sällan stå modell för andra, påpekar Maria Wolmesjö, fil.dr och universitetslektor i socialt arbete vid Linköpings universitet.

Intressekonflikter

Hon konstaterar att olika intressen krockar när äldre behöver samhällets hjälp.

För att undvika fallskador är det rationellt att plocka bort mattor i hemmet, och höj- och sänkbara sängar ger hemtjänsten bättre arbetsmiljö.

- Samtidigt har varje individ rätt till självbestämmande. Hon eller han vill kanske ha kvar sin gamla säng. Och hur mycket kan man ingripa mot en människa som har rökt i hela sitt liv, och inte vill ha sprinklersystem?

Ibland uppstår andra intressekonflikter, till exempel när det kommer till låsta dörrar. Det är inte tillåtet att låsa in personer med demens, samtidigt som det i praktiken sker att dörrar låses, ofta med kodlås, för att hindra dementa från att gå ut på egen hand och sedan inte kunna hitta tillbaka.

Maria Wolmesjö har varit projektledare i projektet Trygghetens nya former, som bedrevs i Strömsund och Salem. Pensionärsorganisationerna deltog tillsammans med räddningstjänst, hemtjänst och polis.

Vuxna barn oroar sig

Trygghet betyder olika saker för olika grupper. Inte sällan är det den äldre personens barn som är oroliga för sin anhöriga, som vill att hon eller han ska flytta till särskilt boende eller få larm "så att Mamma inte ska ramla".

I så kallade framtidsverkstäder inom ramen för "Trygghetens nya former" har dagens problem och möjliga lösningar inventerats.

- Ett starkt önskemål är att få ett telefonnummer som är kontaktväg in till alla samhällsfunktioner. Larmnumret 112 är inarbetat, det här gäller situationer som är angelägna men inte lika akuta, ett slags "larmnummer light". Dit ska man kunna ringa till exempel om ett träd blåst över vägen eller om man misstänker att hemtjänsten inte har kommit till grannen idag. Nu vet folk inte riktigt vart de ska vända sig, säger Maria Wolmesjö.

**Önskemål finns om ett
"larmnummer light"**

Björn Sund, analytiker på Myndigheten för samhällsskydd och beredskap.

”Antalet IVPA-utryckningar i Sverige har gått från 4 000 till 13 000 på tio år.”

Pengar att tjäna på samnyttjande!

Sambruk av samhällets jour- och beredskapsresurser är lönsamt! Det är titeln på Björn Sunds rapport från 2006. Titeln står sig än.

Den mest etablerade formen för att sambruka jour- och beredskapsresurser är IVPA, när räddningstjänsten rycker ut i Väntan På Ambulans, som första insatsperson. Det finns fortfarande ställen i landet där sjukvårdsledningen tycker att räddningstjänstens hjälp inte är tillräckligt kvalificerad, men de blir allt färre.

- Antalet IVPA-utryckningar i Sverige har gått från 4 000 till 13 000 på tio år, konstaterar analytikern Björn Sund på Myndigheten för samhällsskydd och beredskap.

Den rapport han lade fram år 2006 baserades på en nationalekonomisk kostnadsnyttokalkyl. Den räknar om sådant som räddade människoliv och minskade personskador samt minskade egendoms- och miljöskador till kronor och ören och sätter vinsterna i relation till de satsade pengarna.

Alla former av sambrukande lönar sig inte.

Fler plogar inte billigare

Björn Sund kom i rapporten fram till att kostnaden skulle överväga nytan om väghållarna skulle få hjälp av fler jourorganisationer, exempelvis räddningstjänsten, för att vägar snabbare skulle plogas och sandas vid snöfall och halka. Inte heller skulle det löna sig att låta räddningstjänsten patrullera stora badplatser för att förhindra drunkningsfall.

En grundprincip för att sambruk av jourssystem ska löna sig är att skadan eller sjukdomen förvärras om hjälpen dröjer.

Benbrott är till exempel inte ett sådant fall. Det är plågsamt att vänta, men skadan blir i sig oftast inte värre av några minuters extra väntetid.

- Vid hjärtstopp är det däremot väldigt tydligt att andelen överlevande sjunker dramatiskt med ökande tid. Rapporten visade att en snabbare insats med hjärtstartare ger 40-60 gånger pengarna, sa Björn Sund.

Också vid larm om självmordsrisk och vid vattenskador i byggnader fann han att det är lönsamt med första insatsperson.

Senare forskning styrker uppfattningen att tidiga insatser ofta lönar sig.

Väktare som första insats

År 2013 gjorde Centrum för forskning inom respons och räddningssystem, CARER, vid Linköpings universitet en utvärdering från Söderköping, Södertälje och Botkyrka där räddningstjänsten har anlitat vaktbolag som första insats vid bränder. Undersökningen tyder på en avkastning på åtta kronor per satsad krona.

De intervjuade väktarna vittnar också om att jobbet har blivit mera intressant sedan deras ansvar utökades.

Nya idéer om att samnyttja resurser föds ofta i glesbygd, där avstånden är stora och där det är svårt att få fram personal till alla specialiserade funktioner.

Där tar ofta privatpersoner en mer aktiv roll, som i Jourhavande medmänniska i Medelpad, där frivilliga grannar larmas via sms.

- Det är jättespännande, lite grann tillbaka till det gamla samhället när alla hjälpte alla, säger Björn Sund.

- Men det är viktigt att poängtera rätten att avstå från att ingripa om man inte känner sig trygg i att man klarar det och kanske är rädd för att till och med ställa till med mer skada.

Det är jättespännande,
lite grann tillbaka till
det gamla samhället
när alla hjälpte alla.

Josefine Pettersson, sjuksköterska i Öckerö kommun.

”Jag var mest rädd för att få ett larm som gällde ett mindre barn som hade satt i halsen eller nåt.”

Sköterskorna rycker ut på ambulanslarmen

Motståndet var stort när Öckerö kommun bestämde att sjuksköterskorna i hemsjukvården skulle åka på IVPA-larm. Nu är det en arbetsuppgift bland andra.

Öckerö kommun består av tio öar utan bro till fastlandet. En ambulans är stationerad i kommunen, men om den är upptagen kan det ta upp till en timme innan ambulanspersonal är på plats på öarna längst bort.

Räddningstjänsten har i många år åkt på larm i väntan på ambulans, IVPA. För att höja den medicinska kvaliteten har politikerna länge velat att också sjuksköterskorna i hemsjukvården ska åka på IVPA-larm.

Första gången frågan kom upp sa sjuksköterskorna blankt nej. Några år senare blev de inte tillfrågade, utan ställdes inför faktum.

I maj 2013 var det dags.

- Vi fick bara en personsökare. Vi visste inte hur man satte på den eller stängde av den. Man hoppades bara att den inte skulle börja pipa, beskriver Anna Gustavsson.

Motståndet hade flera bottnar. En var rädslan för ett ovanligt ansvar.

- Jag var nog mest rädd för att få larm som gällde ett mindre barn som hade satt i halsen eller nåt, med en skrikande förälder bredvid. Visserligen är vi utbildade sjuksköterskor, men vi har ju valt ett område där det sällan är så akuta fall, säger Josefine Pettersson.

Oron för att tvingas prioritera bort sina ordinarie patienter var också stark. Vad händer om sköterskan sitter hos en människa i livets slutskede och sökaren börjar pipa för ett akut olycksfall? Vem ska sköterskan hjälpa först?

Efter ett och ett halvt år känns det lugnare.

- Det är inte alls den stressen som det var i början. När det är min tur tar jag helt enkelt sökaren med mig. Man gör det man kan, och jag tror att människor blir nöjda med att jag kommer, säger Josefine Pettersson.

Ordinarie patienter går först

Oron för att tvingas lämna en ordinarie patient har också lagt sig.

- Vi har fått väldigt tydliga direktiv. Primäruppdraget går först.

Tekniska problem gjorde att sköterskorna inledningsvis fick larmen lite senare än räddningstjänsten och ambulansen.

- På två IVPA-larm har jag kommit till platsen när patienten redan hade forslats därifrån. Men två gånger har jag verkligen känt att jag kunnat hjälpa till. Den ena gången var en dykolycka när jag kunde hjälpa räddningstjänsten och sjöräddningen att fixera den skadade så att ambulansen bara kunde plocka in patienten när de kom. Andra gången var en kvinna som trillat och fått en större blödning i huvudet. Då stannade jag kvar hos henne tills ambulansen kom, berättar Anna Gustafsson.

Sköterskorna vet att brandmännen uppskattar tillskottet av mer medicinsk kompetens.

- De känner sig tryggare med oss och vi känner oss trygga med dem. Fast vi skulle vilja ha övningar med dem oftare, säger Josefine Pettersson.

Sjuksköterskor som söker jobb i Öckerö kommun tycker ofta att det är lite spännande att också få jobba akut. Och för kommunledningen är det glasklart: satsningen på IVPA är lyckad.

Oron för att tvingas prioritera bort sina ordinarie patienter var stark.

Malin Tisell, tf. socialchef i Öckerö kommun.

”För kommuninvånarna är det viktigaste att man får hjälp snabbt.”

2015 utvecklas ett Trygghetscentrum

- Det är väldigt uppskattat från kommuninvånarna, säger Malin Tisell, tf. socialchef.

Öckerö var tidigt ute med att fundera på samnyttjande av jourresurser. Strukturen med flera fristående öar och långa restider mellan dem har mer eller mindre tvingat fram det.

- Sårbarheten är uppenbar. Utan väl fungerande samarbete mellan interna och externa aktörer kan konsekvenserna bli förödande. För kommuninvånarna är det viktigaste att man får hjälp snabbt. Hur vi organiserar oss spelar mindre roll, säger kommunchef Ingvar TH Karlsson.

Trygghetscentrum främjar samordning

Öckerö har sedan länge samordnat folkhälsa med räddningstjänst. I januari 2015 togs ytterligare ett steg. Då lades grunden för att utveckla ett Trygghetscentrum. Räddningstjänsten ingår i socialnämndens ansvarsområde med närhet till såväl hemtjänst som hälso- och sjukvård.

Nyordningen ska främja till exempel förebyggandet av fallolyckor hos äldre och underlätta samordningen av resurser.

Hittills har främst räddningstjänsten ryckt in på hemtjänstens traditionella område, genom lyft- och transporthjälp.

- Nu ser vi det framförallt som att hemtjänsten kommer att kunna hjälpa till med saker som rör räddningstjänstens uppdrag, säger Malin Tisell.

Tekniska larm flyttas till egna centralen

Istället för att köpa larmtjänster av privata företag skulle medlemskommunerna i Norra Älvsborgs räddningstjänstförbund, NÄRF, kunna flytta över tekniska larm till förbundets ledningscentral.

Samarbete är inte alltid lätt ens i en riktigt liten kommun. I ett kommunalförbund ska flera kommuner med olika politiska styren och skilda förutsättningar samordnas.

I NÄRF ingår Färgelanda, Mellerud, Trollhättan och Vänersborg. Förbundet ansvarar för räddningstjänst, tillsynsverksamhet och brandförebyggande i de fyra medlemskommunerna.

Förbundsledningen vill gärna utöka samordningen till fler områden.

Larmhantering, till exempel. Räddningstjänstförbundets ledningscentral tar emot larm om bränder och olyckor, men har kapacitet att ta emot även andra larmtyper från medlemskommunerna.

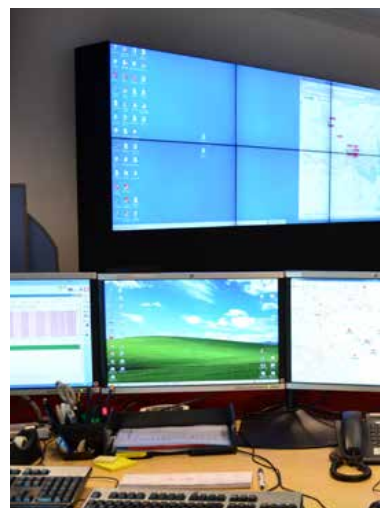
En utredning från 2013 kom fram till att cirka 230 automatiska brandlarm på kommunala byggnader skulle kunna kopplas till förbundets ledningscentral, istället för att gå via ett privat företag till SOS Alarm, för att först därefter hamna hos räddningstjänstens ledningscentral.

Hans Därnemyr är enhetschef på ledningscentralen. Han uppskattar att kostnaden per objekt i vissa fall skulle bli bara en tredjedel av dagens om objekten ansluts till den gemensamma centralen. Dessutom har kommunerna betalat förbundets ledningscentral.

- Att ansluta fler larm blir ju pay-off på de investerade pengarna.

Per Andersson, förbundschef NÄRF och Hans Därnemyr, enhetschef ledningscentralen.

TRYGGHETSLARM

VANLIGAST

Utredningen i Öckerö kommun identifierade 31 typer av larm inom områdena brand, fastighet, infrastruktur, miljö och personskada/assistans. Mest frekvent är trygghetslarmen (80 procent). Ingen hade överblick över helheten. Förvaltningarna köpte in stora delar av hanteringen. Sammanlagt kostade larm- och incidenthanteringen 9,3 miljoner år 2011, 740 kronor per invånare.

I samband med att räddningstjänsten gått över till digital utalarmering har de automatiska brandlarmen på Öckerös kommunala objekt successivt tagits över till den egna larmcentralen. Investeringarkostnaden för en ny larmsändare på fastigheten betalar sig på ett år.

”Det är inte meningen att räddningstjänsten ska ta emot larmen, det ska en sjuksköterska göra, men det är bra om vi samverkar.”

Per Andersson, förbundschef i NÄRF.

Snabbare utryckning

Snabbheten är ett ännu viktigare argument.

- Så fort larmet går på objektet slussas det till närmaste brandstation. Fördröjningen är max en sekund. Tidigare kunde den vara ett par minuter. I ett extremfall tog det sju minuter innan vår brandstation fick larmet, säger Hans Därnemyr.

Möjligheterna att samordna jourverksamheten inom ett förbund är intressant för flera än NÄRF. Myndigheten för samhällsskydd och beredskap, MSB, deltog i en utredning om att samordna larm inom pilotkommunen Öckerö. På samma sätt har MSB och ett privat konsultföretag varit med i den samnyttjandeanalys som gjorts i Norra Älvsborgs medlemskommuner, inklusive de kommunala bolagen.

Två år efter att direktionen beslutade göra analysen har larmsamordningsgrupper bildats i varje kommun, men eftersom de har självständiga politiska processer går de olika snabbt fram med att ansluta sina byggnader.

Förbundsledningen vill på sikt föra över också trygghetslarmen till ledningscentralen.

- Det är inte meningen att räddningstjänsten ska ta emot larmen, det ska en sjuksköterska göra, men det är bra om vi samverkar, påpekar Per Andersson, förbundschef i NÄRF.

Nattpatruller över kommungränserna

I utredningen fanns andra tankar. Som att inrätta en gemensam jour inom miljö- och hälsoskydd, för att ha ständig beredskap om till exempel en vattentäkt behöver skyddas efter en olycka. Eller att kommunernas nattpatruller synkroniseras så att den bil som är närmast åker först när en person larmar, även om bilen måste överskrida kommungränsen. Detta är än så länge bara förslag.

Hans Därnemyr har vant sig vid att stöta på svårigheter.

- Största hindret för samnyttjande är människan. Så fort det är fråga om förändring blir vi oroliga för intrång på ”mina domäner”.

Närmaste resurs kan dirigeras till olycka

Den kommunala resurs som är närmast olyckshändelsen ska åka först.

Två bilar krockar. Larmoperatören ser vilken kommunal resurs som är närmast och dirigerar den till platsen, oavsett om den anställda hör till räddningstjänsten, nattpatrullen eller parkavdelningen. Samma sak ska gälla vid till exempel lyfthjälper eller ett brunnslöck som hamnat snett. Samtidigt ska också den organisation larmas som har det lagliga ansvaret för att åtgärda händelsen.

Än så länge är det bara en framtidsvision, men Örnsköldsvik har förutsättningar att förverkliga den.

En förutsättning är kommunens alarmeringscentral, KAC.

KAC hanterar alla larm i Örnsköldsviks kommun: trygghetslarm, drift, inbrott, överfall, brandlarm, hisslarm... Härifrån dirigeras kommunala jourer och härifrån sköts kameraövervakningen av olika fastigheter.

En annan förutsättning är Rakel. Örnsköldsvik är en av de kommuner där systemet är spritt utanför blåljusorganisationerna.

Snöröjning och ensamarbetare

Idag används Rakel av såväl snöröjningen som nattpatrullen och hemtjänsten under dagtid. Ensamarbetarna inom områden där det finns risk för våld och hot, som lantmäteri, handikappomsorg och handläggning av restaurangernas serveringstillstånd, använder också Rakel.

När ensamarbetarna är framme på plats och ska påbörja ett uppdrag trycker de in sin position. När uppdraget är slutfört och de är tillbaka skickar de hemkomstrapport till KAC. Snart kommer också personalen på bolagen Öviks energi samt Miljö och Vatten att få Rakelmobiler.

RAKEL STÄRKER

KRISHANTERINGEN

Rakel är det nationella kommunikationssystemet för samverkan och ledning. Syftet är att stärka samhällets krishanteringsförmåga och underlätta den dagliga kommunikationen hos organisationer som arbetar med ordning, säkerhet eller hälsa. Staten äger Rakelsystemets infrastruktur. MSB ansvarar för utbyggnad, drift, förvaltning och utveckling.

Rakel underlättar vid ensamarbete

Jonas Hägglund, analyschef inom räddningstjänsten och projektledare för Rakel i Örnsköldsviks kommun.

NÄTVERK FÖR KOMMUN- SAMORDNINGSCENTRALER

Har din kommun eller ditt förbund en egen samordningscentral för larm? Eller funderar ni på om det vore lönsamt att hantera fler larm i egen regi? Ett nybildat nätverk utbyter erfarenheter och bevakar frågor som rör kommunsamordningscentraler.

Kontakta MSB eller SKL om du vill ha kontakt med nätverket!

Jonas Hägglund är analyschef inom räddningstjänsten och projektledare för Rakel i kommunen. När kommunstyrelsen 2009 beslutade om bred anslutning till Rakel fick han uppdraget att prata med alla förvaltningar om vilka behov och förväntningar de hade.

Alla i gruppen hör utrop

Nattpatrullen var bland de första att använda Rakel.

- De förklarade att de vill ha larmen utropade på kommunikationsradion så att alla i gruppen kan höra dem, berättar Jonas Hägglund.

När en brukare larmar åker den som är nära och inte upptagen hos en annan brukare, och ropar samtidigt ut i gruppen att hon eller han tar larmet. Alla arbetskamrater vet då att larmet är besvarat. Det är också lätt att ropa på förstärkning om det behövs, eller att få kontakt med nattsjuksköterskan som också har Rakel.

Visionen är att KAC så småningom ska kunna se var alla Rakelanvändare befinner sig och kunna dirigera dem som svar på olika händelser.

Om två bilar kolliderar på Sätervägen och operatören på KAC ser att personal håller på med gatuarbeten på Häggvägen någon minut därifrån, ska operatören kunna ropa ut gatu- och parkarbetarna till olycksplatsen. Där kan de göra enkla åtgärder, som att spärra av trafiken, så att inte olyckan förvärras i väntan på att räddningstjänsten hinner fram.

På samma sätt ska det kunna fungera om hemtjänsten behöver lyft-hjälp eller annan kommunal verksamhet behöver förstärkning.

- Kommunen har 5 000 anställda. Teoretiskt skulle vi kunna utbilda 1 000 personer per år i första hjälpen, säger Jonas Hägglund, som ser en stor potential i att alla kommunanställda får ett utökat ansvar för medborgarnas trygghet och säkerhet.

Vi behöver fler generalister

Eva B Selling (S) är ordförande i humanistiska nämnden i Örnsköldsvik och tycker att kommunens medarbetare bör uppmuntras till att samverka med andra arbetsgrupper.

- Vi behöver fler generalister. Det borde egentligen enbart bli effektivare och roligare att arbeta på det sättet.

En stor svårighet med samarbete mellan förvaltningar är finansieringen. Nattpatrullen i Örnsköldsvik började använda sig av Rakel som ett projekt.

- Nu har kostnadsbilden förändrats. Då blir huvudfrågan: vem finansierar?

Eva B Selling rekommenderar andra kommunpolitiker att tänka på förvaltningsöverskridande samnyttjande när man gör sina verksamhetsplaner.

- Om man har medborgarens bästa och effektivt nyttjande av skatte-medlen som målsättning i nämnder, kommunstyrelse och kommunfullmäktige bör det vara självklart att samverka i hela kommunen, på och mellan alla nivåer. Och givetvis att blicka utåt och upptäcka externa partners.

Forskning om samverkan

Centrum för forskning inom respons och räddningssystem, CARER, är ett samarbete mellan Linköpings universitet och MSB.

CARER forskar och utbildar om samhällets responsförmåga vid allt från vardagsolyckor till extraordinära händelser på global nivå.

Några av de pågående projekten belyser:

- ▶ Integration av frivilliga aktörer i dynamisk resurshantering vid räddningsinsatser
- ▶ Samverkan mellan sjukvård, räddningstjänst och polis på skadeplats.
- ▶ Samverkansformer för trygghet, räddning och respons i socialt utsatta områden.

Läs mer på: www.liu.se/forskning/carer

Eva B. Selling, ordförande i humanistiska nämnden i Örnsköldsvik.

RAKEL SPRIDS I OMSORGEN

Radiokommunikationssystemet Rakel togs först i bruk av blåljusorganisationerna. Nu sprids systemet inom socialtjänst, vård och omsorg. Östersund ska testa Rakelnätet som bärare av trygghetslarm, eftersom larmen alltid måste fungera.

Kopparnätet för fast telefoni monteras ner och ersätts av de mer sårbara näten för GSM och IP-telefoni. Några tusen mobilförsedda festivalbesökare kan räkna för att det ska bli överbelastning, och vid strömavbrott slås nätet snabbt ut.

Rakelnätet är betydligt mer robust. Östersunds kommun ska testa att slussa larmen från en handfull personer med trygghetslarm till Rakelnätet. Brukarna behåller den larmutrustning de haft.

Stefan Ekholm, räddningschef i Nyköping.

För personalen och chefen i den sociala omsorgen är det en ökad trygghet att räddningstjänsten är med.

Omsorgen flyttade in i brandstationen

I Nyköpings brandstation delar räddningstjänsten lokaler och bilar med kommunens sociala omsorg.

Brandstationen var klar hösten 2011. Den hade projekterats i samråd mellan räddningstjänsten och kommunens division social omsorg. Nu sitter personal från de båda förvaltningarna tillsammans i ett öppet kontorslandskap.

- Vi är ungefär hälften män och hälften kvinnor i byggnaden, konstaterar räddningschef Stefan Ekholm.

- Vardagskontaktarna är betydelsefulla. Nu är det så enkelt, vi går bara tvärs över lokalen när vi vill prata med någon från social omsorg.

En följd av samboendet är att personal från räddningstjänsten och social omsorg gör gemensamma minironder för att kolla säkerheten på de kommunala boendena.

- De tittar på sådant som ifall brandsläckaren är servad, om det finns evakueringsplan och om personalen vet vad de ska göra vid en vattenläcka. För personalen och chefen i den sociala omsorgen är det en ökad trygghet att räddningstjänsten är med. Efteråt vet de också vem de ska vända sig till med frågor om säkerhet, säger Kristina Silverarfve, enhetschef på Nyköpings division social omsorg.

Numerera utgår också nattpatrullen från brandstationen.

Slipper skrapa rutor

För undersköterskorna i nattpatrullen har det inneburit ett rejält lyft. Innan de placerades på brandstationen var deras lokaler inklämda i ett rum på ett av stans äldreboenden, utan tillgång till omklädningsrum. Bilarna stod under bar himmel och vinterkvällarnas arbetspass fick ofta inledas med att skrapa bilrutor.

En av bilarna delar de båda förvaltningarna på. Nattpatrullen kör den på natten, räddningstjänsten använder den på dagen. Tanken är att ytterligare utvidga samarbetet kring bilarna, med en gemensam bilpool för kommunens förvaltningar.

I brandstationen ligger också den kommunala larmcentralen. Dit går alla kommunens trygghetslarm, liksom automatiska brandlarm från kommunala fastigheter.

Arbetet pågår för att se över möjligheten att också ta in hisslarm, VA-larm och tekniska larm till den kommunala larmcentralen.

Ytterligare en samordning gäller väghållning. Vid snö och halka åker snöledarjouren ut och bedömer snöhinder och halka för att dimensionera insatserna.

- Vi har haft tankar på att lägga över snöledarjouren på räddningstjänstens insatsledare, men har inte kunnat göra det ännu. Vi kan inte garantera att vi uppfyller tids- och kvalitetskraven, säger Stefan Ekholm.

Ann Malmström är divisionschef för division social omsorg och en varm förespråkare för att de kommunala förvaltningarna samordnar sig.

- Vi är rätt korkade om vi inte tar vara på de resurser vi har!

Viktigt att formalisera

Men samtidigt som det är bra att de vardagliga och informella kontakterna underlättas vill hon också slå ett slag för att formalisera samarbetet.

- Ofta drivs de här tankarna av eldsjälar. Men eldsjälarna går vidare, och arbetet måste finnas kvar efter att en person har slutat. Skriv avtal om vad ni samverkar kring! rekommenderar Ann Malmström.

Kristina Silverarfe, enhetschef på Nyköpings division social omsorg.

FYRA KOMMUNER

Sörmlandskustens räddningstjänst arbetar med säkerhet och trygghet i fyra kommuner.

Nyköping är huvudman för verksamheten. Oxelösund, Trosa och Gnesta köper räddningstjänst och krisberedskap av Nyköpings kommun via civilrättsliga avtal.

Än så länge är det enbart med andra förvaltningar inom Nyköpings kommun som räddningstjänsten mer systematiskt samordnar resurser.

Grannen larmas via sms

I fem byar i Medelpad har frivilliga bybor utbildats till sms-livräddare, för grannen kan troligen vara först på plats när det behövs.

De utvalda byarna har samma situation som många andra små samhällen i Sverige. Det kan ta upp till 30 minuter efter ett larm innan ambulans eller brandbil är på plats.

Räddningstjänsten Medelpad ville testa ett nytt grepp för att minska insatstiderna.

Så utmejslades Förstärkt medmänniska, i samarbete mellan räddningstjänsten och fem byar: Holm, Överturingen, Norrhassel, Skatan och Ljustorp.

I början av 2014 kom verksamheten igång. Räddningstjänsten har hållit endagsutbildningar med mellan 10 och 20 personer i vart och ett av de fem samhällena.

De frivilliga ska kunna göra ett första ingripande vid hjärtstopp, drunkning, brand eller trafikolycka.

- Varje samhälle ska sedan öva en gång om året, berättar Erik Hedlund, chef för samhällsskydd vid Medelpads räddningstjänst.

**Förstärkt med-
människa**

När larmet går får de utbildade byborna i det aktuella samhället ett sms. De har ingen skyldighet att åka på larmet. De har heller inga extra befogenheter som till exempel att överskrida hastighetsgränserna, och får ingen ekonomisk ersättning.

Efter ett knappt år har sms-livräddarna sammanlagt larmats ut cirka tio gånger, framförallt på hjärtstopp.

- Vi ser flera vinster. På kort sikt ökar det människors upplevda trygghet.

”Större gemenskap och närmare sociala kontakter i lokalsamhället är ytterligare en trolig vinst.”

På lång sikt tror vi att antalet döda och skadade minskar genom kortare insatstider. Med den här åtgärden kan vi på större allvar prata om det likvärdiga skydd för medborgare som finns inskrivet i Lagen om Skydd mot olyckor.

Mötena får inte ta överhanden

- Det kan inte vara så många möten att personalen inte hinner ta hand om folk! påpekar forskaren Maria Wolmesjö

Dålig kommunikation och obefintligt samarbete mellan olika trygghetsfunktioner är resursslöseri.

Men samverkan får inte bli ett självändamål, det blir också slöseri med resurser.

- Vi ska inte kalla tio personer till ett möte där egentligen bara tre är berörda.

- Och det är viktigt att inte tappa bort den enskildes integritet. Jag som privatperson kanske inte vill att andra myndigheter ska kunna läsa om att polisen var hemma hos mig?

Erling Eriksson är räddningschef på Öckerö. Han påpekar en annan begränsning som de flesta kommuner har att leva med.

Att räddningstjänstpersonal i beredskap ska utöka sina arbetsuppgifter till att omfatta IVPA-larm, lyfthjälp åt hemtjänsten och kanske ytterligare områden låter bra, men kan inte drivas hur långt som helst.

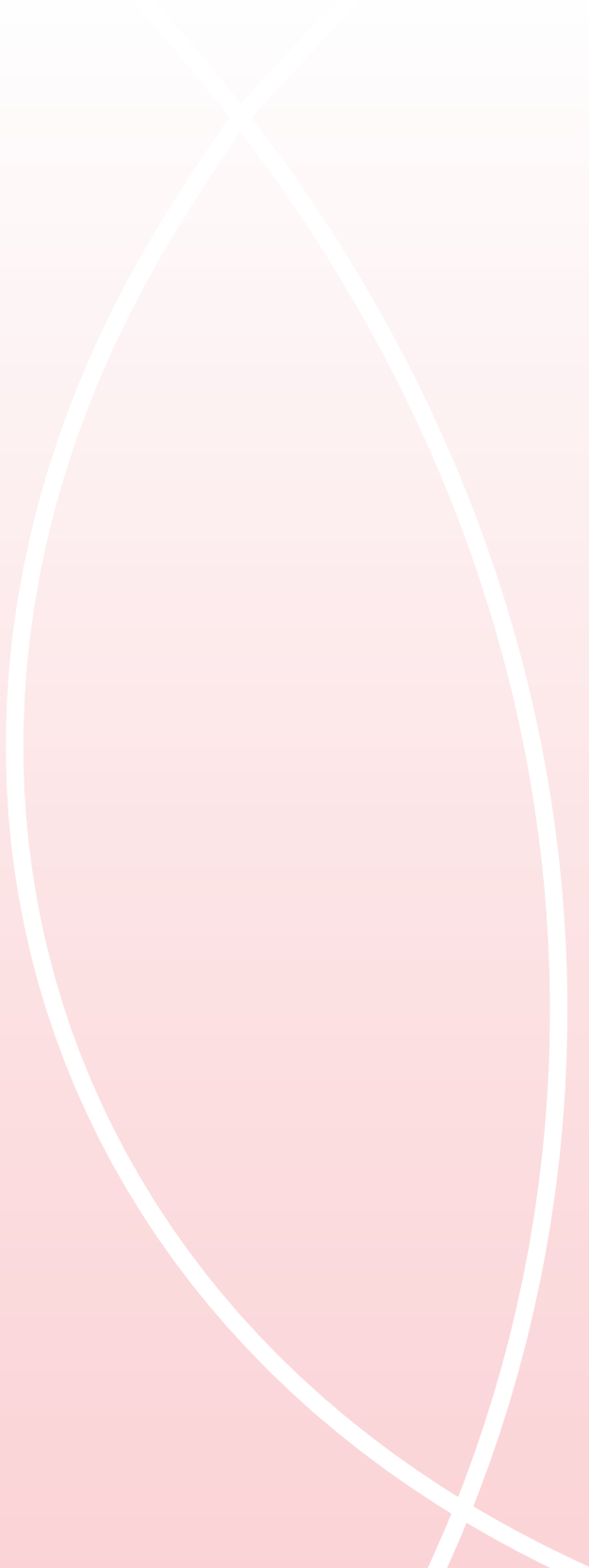
- Det finns en smärtgräns. Varje gång de rycker ut förlorar de tid hos sina arbetsgivare, tid från familj eller nattsömn. Följden kan bli att vi får svårare att rekrytera deltidare, säger Erling Eriksson.

En annan omständighet som kan komplicera samnyttjandet av trygghetsresurser har blivit påtagligt i många kommuner.

Privatisering.

- En kommun kan ha 50-100 privata entreprenörer i äldreomsorgen. Det är egentligen inte svårare, men det blir fler att samverka med. Ett sätt att hantera det är att skriva avtal med varje entreprenör, framhåller Maria Wolmesjö.

Det är viktigt att inte tappa bort den enskildes integritet.

Upplysningar om innehållet:
Max Ekberg, max.ekberg@skl.se

© Sveriges Kommuner och Landsting, 2015

Bestnr: 5384

Text: Annika N Lindqvist

Foto omslag: Marcus Gustafsson

Foto inlaga: Thomas Henriksson, Istockphoto,
Annika N Lindqvist, Åsa Eriksson, Falkenbergs
kommun, Robert Lindberg, Linköpings universitet,
Sörmlandskustens räddningstjänst

Produktion: EO

Tryck: LTAB, 2015

I Nyköping delar räddningstjänsten bilar och lokaler med kommunens sociala omsorg. Hemtjänsten i Varberg och Falkenberg har ett uttalat ansvar för att kontrollera brandsäkerheten i brukarnas hem. På Öckerö åker de kommunala sjuksköterskorna i hemsjukvården på larm i väntan på ambulans.

I denna skrift har vi samlat några exempel på hur det går att samnyttja resurser.

Vi hoppas att den kan inspirera fler kommuner och andra aktörer till att tänka nytt och pröva gränsöverskridande arbetssätt. Målet är ökad effektivitet och framför allt större trygghet för dem som bor och vistas i kommunen.

Beställ eller ladda ner på webbutik.skl.se

Beställningsnummer: 5384

Myndigheten för samhällsskydd och beredskap

Post: 651 81 Karlstad

Besök: Norra Klaragatan 18, Karlstad

Telefon: 0771-240 240

www.msb.se

Sveriges Kommuner och Landsting

Post: 118 82 Stockholm

Besök: Hornsgatan 20

Telefon: 08-452 70 00

www.skl.se